

Pako rationaalisuuden rautahäkistä?

Ilari Karppi

Aluksi: eurooppalainen vauhdinotto

Kohta kahden vuosikymmenen ajan olen pyytänyt eri puolilta Eurooppaa ja maailmaakin kotoisin olevia opiskelijoita täyttämään Euroopan tilallisia muutoksia käsittelevillä luennoillani yksinkertaisen karttatehtävän. Olen listannut sitä varten eurooppalaisten pääkaupunkien ja joidenkin muiden metropolien nimiä ja pyytänyt opiskelijoita paikantamaan nämä keskuksat tyhjälle A4-arkille, jossa jokin maantieteellinen referenssikohta mahdollistaa ”tulosten” joltisenkinlaisen yhteismitallisuuden. Harjoitus tarjoaa erilaisia pedagogisia hyötyjä. Tämän artikkelin kannalta merkittävien niistä kytketty kerta toisensa jälkeen esiin nousevaan havaintoon kahdesta pääasiallisesta strategiasta, johon opiskelijat tukeutuvat määritellessään keskusten sijainteja.

Osa jäsentää aluksi Euroopan ja sen valtioiden ääriviivat – mitä siis en koskaan pyydä heitä tekemään. Tämän jälkeen he pyrkivät sijoittelemaan keskuksat paikoilleen tähän klassiseen deduktioon kallellaan olevaan päätöksenteon tukeen turvautuen. Useimmat aloittavat kuitenkin jostakin yksittäisestä pisteestä, jollaiseksi saattaa valikoitua tuttu kohdekaupunki, mahdollisuuksien mukaan läheltä valmiiksi annettua referenssikohtaa (Suomi tai jokin muu maa, jossa testi tehdään). Toisaalta opiskelijat voivat hyödyntää enemmän tai vähemmän heuristisesti jäsentynyttä tilallista mittakaavaa tukeutuen aluksi vaikkapa annetun referenssikohtaan ja itsellensä erityisen tutun lokaation

keskinäiseen suhteeseen. Referenssikohdan tuntumasta löytyvältä tai siihen nojaavalta ”suhteellisen tuttuuden vyöhykkeeltä” voidaan sen jälkeen edetä askeltaen kohti tuntemattomampia alueita.

Jälkimmäinen, selvästikin induktiivinen etenemistapa saattaa mahdollistaa jotakin, johon ensiksi mainittu strategia ei taivu. Se saattaa auttaa prosessoimaan maantieteellistä tietoa tavalla, joka on herkempi erilaisille assosiaatiolle tai suoranaishalle luovuudelle, jota eivät rajoita rakentumassa olevaan ”malliin” sijoitetut ja *faktoiksi oletetut* elementit (esim. valtioiden muodot). Normatiivinen, todellisuuden riittävän tarkaksi representaatioksi hyväksytyt viitekehysten saattaa synnyttää tehtävän suorittamista kohtuuttomasti rasittavan kognitiivisen taakan. Eniten vaikeuksia tuottavilla alueilla vapautuminen tästä taakasta ei välttämättä johda yhtään sen parempiin ”objektiivisiin” tuloksiin kuin kilpaileva malli. Kun havainnoitsija kohtaa enemmän tai vähemmän läpitunkemattoman tietämättömyyden verhon, ei hänen keskeisin huolensa kuitenkaan ole etenemisstrategian valinta sen prosessoimiseksi, mistä on olemassa parhaiten jäsentynyt tieto. Sen sijaan hän miettii, kuinka tätä verhoa pystyisi raottamaan tai millaisin välinein siitä pystyisi näkemään läpi.

Karttahaarjoitukseni tehneistä opiskelijoista suurin osa on ollut kotoisin läntisestä Euroopasta. Heille tämä tietämättömyyden verho on ollut muuten merkityksensä menettänyt, maanosan kylmän sodan aikana halkaissut rauetaesirippu. Havainto on omiaan korostamaan tarvetta tuottaa Eurooppaa koskevaa uutta tietämystä syventämällä tai monessa tapauksessa rakentamalla aiempaa moniulotteisempaa ymmärrystä usein hyvin erityisistä ja ihmistieteistä ilmiöistä, joista yhtenäisyyttä rakentamaan pyrkivän Euroopan muutos koostuu¹. Tämä saattaa edellyttää olemassa olevan formaalin tietämyksen laajentamista hiljaisella, kokemusperäisellä tiedolla. Näin toimittaessa tosin deduktiivisen ja induktiivisen päättelyn konventiot ja säännöt uhkaavat hämärtyä. Kuten Charles S. Peirce esitti asian yli sata vuotta sitten, jopa edettäessä yksittäisistä havainnoista kohti yleistäviä synteesejä tarvitaan hypoteesin tehtävää hoitavia argumentteja matkalla kohti päätelmiä (ks. Peirce 2001, 241).

¹ Tätä työtä tekevät keskuudessaan esimerkiksi itäisen Keski-Euroopan ihmistieteilijät (ks. Vajdová & Gáfrík 2010).

Lakoff ja Johnson (2003, 29–30) pitävät territoriaalisuutta poikkeuksellisen voimakkaana inhimillisenä vaistona. Kielellisissä käytännöissämme territorioihin tyypillisesti viitataan säiliöinä, kontainereina. Vastaavasti, kuten Lakoff ja Johnson korostavat, myös erilaisten substanssikysymysten nähdään usein ottavan kontainerimuodon. Näin ollen tietty elämänpiiri, sääntelyn ala tai organisaatio, joka meidän on helppo tunnistaa tutuksi, kääntyy erilaisin kielellisin käytännöin kokonaisuudeksi, joka ”luontevasti” sisältää (*contain*) toimijoita ja näiden harjoittamia käytäntöjä ja jonka kanssa koemme erityistä yhteisyyttä. Vastaavaa yhteyttä ei ymmärrettävästikään synny asioihin ja niitä sisältäviin säiliöihin, jotka koemme vieraksi tai meille tuntemattomin perustein jäsentyviksi.

Tämä tuttuuden ja vierauden yhdistelmä on omiaan lujittamaan mieltämäämme hallittavuuden (turvallisuuden, *mukavuuden*, ...) piiriä, mikä puolestaan laajentaa mieltämäämme kuilua tämän piirin ja sitä ympäröivän maailman välillä. Seuraavassa pohdin, voitaisiinko tällaisia kuiluja ylittää paikallisten ja joissakin tapauksissa jopa yleismaailmallisten hyötyjen saavuttamiseksi käyttäen hyväksi paikallista ja kokemuksista nousevaa tietämystä. Tai kääntäen: määrittäykö käsityksemme siitä, mikä on hyvä ja suositeltava toimintatapa ainoastaan apriorisen yleisen mallin perusteella? Ja edelleen: onko tällaista käsitystä mahdollista muokata toimiviksi osoittautuneista toimintatavoista johdettavilla sisällöillä?

Rautahäkistä pois – ja takaisin

Postmodernin ajan sanotaan koittaneen jo joskus taakse jääneen vuosituhanen puolella. Silti monet modernit ja jopa modernia edeltäneet käytännöt kukoistavat päivittäisympäristössämme. Ajatusta tehokkuudesta ja sen mukaista suoritusten mittaamista hallinnon ydinolemuksena edistetään parhailaan esimerkiksi vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelmaksi kutsutulla luomuksella, joka entisessä elämässään tunnettiin valtionhallinnon tuottavuusohjelmalla. Samaan modernien hallintokäytäntöjen joukkoon kuuluu leegio säädöksiä, jotka kylläkin lisäävät julkisen toiminnan ennakoitavuutta samaan tapaan kuin johdantoluvun valtiorajakartta synnytti riittävän todenmukaisiksi ole-

tetut puitteet Euroopan keskusrakenteen hahmottamiseksi. Samalla ne kuitenkin vaikeuttavat hallinnon kykyä reagoida ympäristön dynaamisiin muutoksiin ja niiden synnyttämiin tarpeisiin toimia toisin. Esimerkiksi biomateriaalien kehittämistyö tuottaa uusia teollisten sovellusten asteelle muokattavissa olevia sovelluksia paljon nopeammin kuin normijärjestelmä pystyy laajentamaan vaikkapa ihmiskudoksen tai elämän itsensä määritelmää. Ei ihme, että uuden biotalouden rakentumiseen kriittisesti suhtautuvat tutkijat, kuten Melinda Cooper (2008), näkevät alalla vallitsevan taloudellisen uusliberalismin ja yhteiskuntapoliittisen uskonservatismen kamppailun, jonka osapuolia yhdistää lähinnä halu purkaa julkishallinnollista sääntelyä ja korvata se yhtäältä suoralla markkinaohjauksella ja toisaalta jopa herätyskristillisellä fundamentalismilla.

Vastaavalla tavalla esimoderni on itseemme iskostamamme tapa määrittää julkiselle ja yksityiselle toiminnalle soveliaat roolit jäsennettäessä yhteisöjen ja yhteiskuntien toimintaa sääteleviä koodistoja. Tässä kuten niin monessa muussakin asiassa seisomme jättiläisten olkapäillä. Max Weber, kirjoittaessaan vuonna 1921 tiiviiden ihmisyyhteisöjen muotoutumisesta ja niiden hallinnan haasteista tutkielmassaan *Kaupunki*, esittää purevia havaintoja yhtäältä politiikkaan, yhteisten asioiden hallinnointiin ja toisaalta yritystoimintaan hakeutumisen kulttuurihistoriallisista juurista. On eri asia valikoitua hallinnoimaan yhteisöjä kuin tavoittelemaan omaa taloudellista etua. On olemassa aito joko- tai-asetelma, on olemassa musta ja valkoinen. (Vrt. Weber 1992, 123.) Kysymys kuuluu, onko näin myös olettamamme postmoderniuden keskellä? Onko siis edelleen olemassa jokin hallinnoinnin, yhteisen edun vaalimisen logiikka, joka on perustavalla tavalla erilainen kuin yksityisen intressin edistämisen logiikka? Onko oman taloudellisen etunsa tavoittelun uralle sysätty he, joita ei ole syystä tai toisesta koettu riittävän ”kelvollisiksi” tai ”kunniallisiksi” vaalimaan yhteistä etua – vai jättävätkö he yhteisen edun vaalimisen muille omasta vapaasta tahdostaan?

Edellä esitetyn vastaisesti jotakin ”aidosti postmodernia” näyttäisi sen sijaan löytyvän jopa yhteisön jakamaa, siis yhteiseksi miellettyä etua vaalimaan asetetun hallinnollisen apparaatin piiristä. Vahvasti säädeltyä ennakoitavuutta vaalivan julkisen vallan edustajat, vaikkapa talous- tai innovaatiopolitiikan sa-

ralla, katsovat nimittäin tavan takaa voivansa kritikoida ja julkisessa keskustelussa jopa syyllistää yhteiskunnan muita ”osajärjestelmiä” (modernia, jälleen!) siitä, etteivät nämä kykene toimimaan ”riittävästi toisin”. Riittävän kriteerinä tällaisessa puhunnassa on esimerkiksi opetus- tai sosiaali- ja terveyshallinnon edustajien osoittama kyky irrottautua itsellensä tärkeistä toimintaa ohjaavista premisseistä ja korvata ne vaikkapa mainittuja talous- tai innovaatiopoliittisia intressejä palvelevalla toimintatavalla. Yleisemmässä muodossa tällaisesta toisin toimimisesta puhutaan jonkinlaisena ”muutosaltiutena”, dramaattisessa puhemoodissa ”kriisitetoisuutena” ja kauniin päivän puhunnassa ”luovuutena”. Olkoot syyt tai taustat mitä hyvänsä, ominaista tällaiselle riittävästi toisin toimimiselle on toimijan kyky irtaantua yrityksistä ratkaista perinteisillä ja koetelluilla tavoilla ongelmia, joiden ilmaantuminen itsessään edustaa murrosta aiempiin kehityskulkuihin nähden.

Aluetutkijaa tässä kaikessa viehättää se, että erilaisten organisaatiokohtaisten kamppailujen lisäksi käsillä on usein aivan erityinen, suorastaan territoriaalinen kohtaanto-ongelma. Sen ytimessä on erilaisten, tyypillisesti paikallisista tarpeista nousevien ja niihin kytkettyjen kokemusperäisten ratkaisujen sovitaminen näitä ratkaisuja joka suunnalta ympäröivään sääntelyjärjestelmään (vrt. Hoekveld & Needham 2013). Tästä pääsemme tämän tekstin ydinalueelle, jolla postmodernismi voi hyvinkin paljastaa esimodernin, suorastaan latourilaisen karvansa. Moderni (vai pitäisikö sanoa latourilaisittain moderniksi uskomamme) maailma keskitettyine ja standardisoituine järjestelmineen mahdollisti rationaalisuuden rautahäkin, mutta todennäköisesti myös tarvitsi sitä. Sekä ennen modernia että sen jälkeen ovat arvossa arvaamattomassa olleet paikalliset, kontekstisidonnaiset ja kokemusperäiset ratkaisut yhteiskunnallisiin ongelmiin. Ennen modernin hallinnan mahdollistamia välineitä sellaisia ei juuri ollut tarjolla – eipä tosin ollut käsitystä yhteiskunnastakaan modernin tarkoittamassa mielessä. Nyt sen sijaan vannotaan avoimien innovaatioiden, avoimen datan ja käyttäjakeskeisen kehittämistyön nimiin. Yhteiskunnallisen hallinnan tilat leviävät rationaalisesta pelinrakentaja-hallinnoitsijasta katsoen jokaiseen kuviteltavissa olevaan suuntaan.

Onko tämä ja onko tämän oltava ongelma hallinnoitsijalle, joka on viehättynyt ajatukseen omasta rationaalisuudestaan ja kyvystään asetella erilaisia

hyväksyttävyyden rajapyykkejä? Kaiketi missään ei ole osoitettu, ettei tällaisia ratkaisuja hyödyntämällä voitaisi tuottaa toimivaa ja sekä paikannettuihin ongelmiin että yleisemminkin maailman muutoksiin vastaavaan kykenevää normijärjestelmää – olettaen, että tietty normeeraus on ja pysyy postmoderninkin hallinnoitsijan toiminnan ydinaineiksena. Mikäli tällaiselle epäilykselle koetaan olevan tukevat perustelut, on iso osa esimerkiksi Suomen ja Euroopan innovaatiopoliittisesta rahoituksesta laitettava ankaraan uudelleenarkintaan. Asia on kuitenkin merkittävämpi ja teoreettisestikin kiinnostavampi. Sen taustalla on kysymys sekä havaittavista että ennakoitavissa olevista – puhumattakaan tietämättömyyden/ennakoimattomuuden verhon takana olevista – muutostekijöistä, jotka synnyttävät tarvetta refleksiivisempään sääntelyyn. Sen johdannaisena on puolestaan kysymys menettelyistä, joita refleksiivisemmän järjestelmän voidaan katsoa edellyttävän, jotta refleksiivisyys itsessään ei muutu ennakoimattomuudeksi ja pahimmillaan suoranaiseksi sääntelyn anarkiaksi.

Lohtua tietämättömyyden, ennakoimattomuuden ja refleksiivisyyden kaltaisten liukkaiden termien jäsentämään hallinnan maailmaan tuo Vartolan (2013, 3) huomio yhteisten asioidemme hoitamiseen omistautuneiden organisaatioiden olemuksesta. Hän luonnehtii niitä ”merkillisiksi, kummallisiksi, epäjohtonmukaisiksi ja hyvin epätäydellisiksi”. Entä jos jonkinlainen esi- ja jälkimoderni synteesi lisääkin paikallisista lähtökohdista ja paikallisesti merkittävistä (kehittämis)tilanteista nousevien toiminnan *situationaalisten* piirteiden painoarvoa ja merkittävyyttä?² Tämä tuskin korjaa Vartolan esiin nostamia asioitamme hallinnoivien erilaisten organisaatioiden ja niiden yhteenliittymien puutteita – tai niiden uskoa omaan erehtymättömyyteensä.

2 Kehittämisspolitiikan situationaaliset painotukset ovat selvästi havaittavissa myös uudessa yhdysvaltalaisessa *Innovation district* -keskustelussa, jossa korostetaan tarvetta palauttaa innovaatiotuotanto toiminnallisesti eriytyneistä tiedepuistoista monimuotoisen kaupunkielämän, sen tarjoaman kävelyetäisyyksillä tapahtuvien spontaanien kohtaamisten ja siten urbaanista elämästä nousevien tilanteiden yhteyteen (ks. esim. Katz & Wagner 2014).

Missä ja kuinka asiat sijaitsevat?

Toiminnan situationaalisilla piirteillä viitataan yksinkertaisimmillaan yhden asian olemassaoloon suhteessa johonkin toiseen, jonka ajatellaan muodostavan sen ympäristön. Tästä suhteesta nousevat avainparametrit edellä esitetyn kaltaisille avoimille, käyttäjälähtöisille, hajautetuille ja usein kokeiluluontoisille prosesseille, jotka muodostavat erityisen tilallisen poikkeaman niiden ympärille levittäytyvään normaalipolitiikan (tai hallinnonin, säädösten, ...) jatkuvuuteen. Tämä tekee myös tilasta (*space*, adj. *spatial*) itsestään vastaavanlaisen avainparametrin. Tilan laittaminen situationaaliseen kehikkoon toisaalta haastaa meidät hyväksymään ajatuksen erilaisten spatiaalisten entiteettien muodostamista mekanismeista³, ei vain yhdestä entiteetistä, yhdestä jakamattomasta ja kaikille samasta tilasta. Tästä johtuen törmäämme väistämättä myös näitä mekanismeja käyttäviin prosesseihin, jotka saavat erilaiset tilat samoin kuin erilaisia tiloja ja niiden muotoutumista koskevat kokemukset risteämään keskenään ja myös törmäämään toisiinsa. Näitä prosesseja havainnoidessamme näemme myös, kuinka tilan käyttämisen erilaiset muodot konstituivat tiloja tehden niistä suoranaisia artefakteja, jollaisia ovat myös edellä kuvatut ”normaalihallinnosta” poikkeavat kokeilut.

Doreen Massey (2010, 3) mukaan meidän on kaikesta toimintaympäristöjämme koskevasta tiedostamme huolimatta vaikea syvällisesti oivaltaa, kuinka valtava merkitys on sillä tosiasialla, että kaikin puolin ”tavanomaiseksi” ymmärtämämme olemisemme maailmassa edustaa vain yhtä maailmassa olemisen tapaa. Vaikka haluaisimme olla kuinka postmoderneja, on meidän lähes mahdotonta ymmärtää, kuinka erilaisin tavoin ja kuinka erilaisissa olosuhteissa elämää juuri tälläkin hetkellä eletään. Tämä olosuhteiden moninaisuus synnyttää väistämättä tarpeen erilaisille, rinnakkaisille ja paikkaspesifeille ratkaisuille – usein jopa omassa lähiympäristössämme. Samalla se haastaa moder-

3 Uuskielen puhujat voivat ajatella tässä kohdin ”ekosysteemiä”, ekologeilla uskon olevan saman asian kuvaamiseen kohdallisempi ja oikeampaan osuva ilmaisu. Itse olen tätä kirjoitettaessa viettänyt Eric Sandersonin (2009) käyttämästä termistä joukkojen resilienssi, josta lienee mahdollista johtaa myös muoto ”resilientti joukko”. Sanderson sovelsi ajatusta massiivisessa Mannahatta-projektissa, jossa hänen johdolla visualisoitiin Manhattanin ekosysteemit vuoden 1609 asussa ja jonka pohjalta laadittiin edelleen skenaario New Yorkin luonnollisten järjestelmien rakentumisesta vuorovaikutuksessa metropolin ihmisasutuksen kanssa vuoteen 2409.

nin ajan rationaalisen ihanteen tuottaa globaalia tai universaalia harmoniaa yhdenmukaisin ja yhdenmukaisesti sovellettavin sääntöjärjestelmin.

Vaikka ajatus globalisaatiosta jonkinlaisena automatana yhteisen ja kaikille yhteismitallinen kestävyuden, vakauden ja turvallisuuden tasapainotilan tavoittelemiseksi on vetoava, on se myös valheellinen. Se on toki sopinut hyvin uuden vuosituhanen uusliberaaliin henkeen. Sitä vastaan voidaan kuitenkin asettaa aidosti heideggerilainen ajatus globaalista nykyhetkestä, joka yhdestä suunnasta joutuu globaalin tulevaisuuden asettamien vaatimusten ja toisesta yhtä globaalia menneisyyttä rasittavien epätäydellisyyksien murjomaksi (vrt. Sikka 2008, 230; Virilio 2007). Tässä höykytyksessä se väistämättä järjestelee uusiksi ”sosiaalisia suhteita” yksilöiden ja näille suhteille tilallisen(kin) näyttämön luovan ”sosiaalisen organisaation” välillä. Kuitenkin, alas, kaksi edellisen virkkeen käsitettä on valitettavan välttämätöntä varustaa lainausmerkein. Smithin (2006, 2) sanoin, ne eivät ole kelvokkaita referenttejä vastaavalle havaittavissa olevalle todellisuudelle, ja tämän ongelman tunnistaminen tekee tässä tekstissä tarkasteltavat kysymykset liukkaiksi ja kelluviksi: mikä on se normaalihallinnoinnin jatkumo, joka ympäröi pakkaspesifejä kokeiluja ja millaisista aineista rakentuu tuollaisen kokeilun paikallinen spesifisy?

Olen useamman vuoden ajan havainnoinut prosessia, jossa suomalainen keskikokoinen kunta yrittää omissa tilallisissa ja institutionaalisissa puitteissaan etsiä ja löytää innovatiivisia, (merkityksessä ”uudenlaisia toimintatapoja edellyttäviä”) vastauksia haasteisiin, jotka ovat samanaikaisesti paikallisesti akuutteja että kaipaavat globaaleja ratkaisuja (ks. Karppi & Palander 2013). Tällainen yhdistelmä avaa uudenlaisia mahdollisuuksia kunnianhimoisille yksilöille, joista monet pyrkivät ottamaan asemia uudenlaisessa yhdyskuntakehittämisen verkottuneessa johtajuusasetelmassa. Jaettua, tietynlaista visionääristä perusvirettä edellyttävää asennetta voidaan pitää yhtenä välttämättömistä edellytyksistä yritettäessä murtaa kahtiajakoa yhteistä hyvää edistävän hallinnoinnin ja yksityisen hyvän tavoittelulle omistautuneen liiketoiminnan välillä. Helppoa tämän ongelman ratkaiseminen ei ole. Hyvätkään pyrkimykset eivät muuta muuksi sitä, että ”globaaleja ratkaisuja kaipaavat ongelmat” rekonstruoidaan kerkeästi argumenteiksi, joihin julkinen kehittäjätoimija (kunta) nojautuu, kun se pyrkii täydentämään julkisin budjettivaroin rahoi-

tettavia kehittämiskohteita yritysrahoituksella. Yritykset, tässä tapauksessa rakennusliikkeet, pyrkivät muuntamaan samaisen kehittämisprosessin mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman kannattavaksi liiketoiminnaksi (vrt. Beauregard 2012, 185).

Verkottunut paikallisten kehittämistoimenpiteiden johtaminen pakottaa kuitenkin erilaiset toimijat rakentamaan jaettava ymmärrystä siitä, mitä innovatiivisten toimintatapojen synnyttämiseen tähtäävä prosessi edellyttää siihen osallistuvilta eri toimijoilta. Samalla kun ne pyrkivät jäsentämään tätä ymmärrystä keinoiksi kohentaa mukana olevien yhteisöjen ja organisaatioiden kilpailukykyä, ne joutuvat pohtimaan välittäjiä ja mekanismeja, joilla niiden edustaman paikallinen erityisyys kytkeytyy maantieteellisesti lähempänä ja kauempana sijaitsevien erityisyyksien⁴ muodostamaan kokonaisuuteen. Vaikkakaan ei täysin ainutlaatuista niin ainakin leimallistahan ajallemme on, että paikallisesti toimivia ratkaisuja koskeva tieto voi löytää usealla tavalla tiensä ympäri maailmaa ja muuntua siellä käyttöön otettaviksi sovelluksiksi. Kuinka tämä käyttöönotto tapahtuu, millaisia edellytyksiä se asettaa kulloisenkin ”lähettäjän” ja ”vastaanottajan” käytettävissä oleville kommunikaatiovälineistöille ja millaisia seurauksia sillä voi olla, jääköön muualla pohdittavaksi.

Tällainen järjestelmätasoinen yhteensopivuus on oleellinen osa ilmiötä, jota on viime vuosina kutsuttu globalisaation hallinnan haasteeksi (ks. Kullalahti ym. 2009). Tässä keskustelussa globalisaatio näyttäytyy historiallisena ja dynaamisena prosessina, jonka piirteet, sen lisäksi että ne muuntuvat ajasta toiseen, ottavat erilaisia hahmoja eri maantieteellisissä puitteissa. Pilvipalvelujen, henkilökohtaisen ja yhteisöllisen viestinnän vallankumouksen sekä halpalentoyhtiöiden aikakauden nähdään tämän tästä johtaneen perustavanlaatuisen muutokseen tavoissamme jäsentää sosiaalista elämäämme. Ajallisten viiveiden synnyttämän kirkkan voittaminen on tämän näkemyksen mukaan lopulta korvannut ponnistelumme voittaa ”puhtaan” matkaetaisyyden synnyttämät erilaiset kitkatekijät. Kuitenkin, kuten tätä näkemystä vastaan asettuva argumentointi kulkee, vaikka esimerkiksi matka-ajat ovat lyhentyneet, ei tällainen ”typistymä” koske matkustamiseen välttämättä liittyvää tilaa: paikasta

4 Joiden aggregaattia siis hieman nurinkurisesti tai ainakin tämän oletetun aggregaatin (vrt. Andersonin ”kuviteltu yhteisö”) muodostajien edustamaan paikka- ja tilannespesifisyyteen nähden epäsensitiivisesti kutsumme yleisyydeksi.

toiseen siirryttäessä on edelleen selvittävä koko se maantieteellinen etäisyys, joka näiden väliin jää. Massey (2010) tukeutuu tätä näkökulmaa puolustaessaan Bruno Latourin ajatukseen siitä, että ihmiskunta voi olla vähin erin korvaamassa pakkomielteisen suhtautumisensa aikaan pakkomielteisellä suhtautumisella tilaan.

Kontekstuaalista etiikkaa ja sääntelyn haasteita

Hoekveld ja Needham (2013, 1639–40) avaavat oleellisen näkökulman tilaan ja aivan erityisesti edellä esitettyyn kontaineri-tilaan kohdistuvaan pakkomielteisyyteen kirjoittaessaan ”tilan” tai alueiden käytön suunnittelun eettisestä ulottuvuudesta. Heidän katsannossaan klassista rautahäkki-ajattelua edustaa suunnitteluetiikan universaalius, ajatus siitä, että erilaiset alueiden käyttöön liittyvät, rakennuslupien käsittelyyn, julkisten investointien tekemiseen ja viimekädessä pakkolunastuksiin liittyvät eettiset kysymykset on sisällytetty esimerkiksi maankäyttöä, rakentamista tai hallintomenettelyä koskevaan lainsäädäntöön ja yleisiin oikeusperiaatteisiin. Tämä puolestaan liittyy sen – modernin, jos haluate – ajatuksen kanssa, että etiikka itsessään on universaalia. Hoekveld ja Needham sen sijaan väittävät, että tarvitaan soveltavaa etiikkaa, joka yhdistää etiikan disiplinaariset ilmenemismuodot ja niiden ammatillisesti spesifin soveltamisen. Tämä näkökulma on omiaan korostamaan käytäntöjä, joiden kautta etiikka suunnittelun kontekstissa ilmenee.

Kysymystä siitä, missä määrin tällainen soveltava tai kontekstuaalinen etiikka voi edistää pakoa rautahäkistä sen kaikkine modernista nousevine piirteineen, voidaan koetella ja koetellaankin päivittäin lukemattomilla testialustoilla. Näin on, vaikka rajaisimme tarkastelun vain kaupunkien ja alueiden käytön suunnitteluun. Oikeus- ja hallintojärjestelmien erot on toki huomioitava: *common law* -järjestelmissä, etenkin yhdistettynä vaaleilla valittujen virkamiesten hallintomalliin, paikallisten ominaispiirteiden huomioimiselle on toki paljon enemmän tilaa kuin oikeusvaltion mannereurooppalaisessa mallissa. Globalisaation eräänä hallintojärjestelmiä integroivana muotona on toisaalta pidetty *common law* -piirteiden suotumista muihin oikeusjärjestelmiin. Tällaisella suotumisella voi olla hyvin konkreettisia vaikutuksia, mikä esimer-

kiksi yhdysvaltalaisen verkkopalvelujen tuottajan kohdalla voi tarkoittaa sitä, että verraten matalan tason paikallisen tuomioistuimen tekemä yksittäistä sopimuskiistaa koskeva tulkinta heijastuu globaalisti sovellettaviin sääntöihin. Voisiko sama logiikka toimia edes kansallisissa puitteissa alueidenkäytön suunnittelussa, jossa ilmiöiden ja niihin kohdistuvien päätösten kontaineriluonne erityisesti korostuu?

Lempäälä on voimakkaasti kasvava runsaan 22 000 asukkaan kunta Tampereen eteläisellä kaupunkiseudulla. Kunta on tullut tunnetuksi luovista, usein elinkeinopoliittisiin intresseihin kytkeytyvistä ratkaisuista. Vuonna 2009 Lempäälä valittiin Suomen luovimmaksi kunnaksi ja se otti palkinnon vastaan kunnassa sijaitsevassa Ideaparkin ”liikekaupungissa” toimivassa lastenkulttuurikeskus PiiPoossa asianmukaisin sirkusmenoin (ks. Karppi & Haveri 2009; Karppi 2012). Jo vuonna 2005 kunta oli aloittanut keskusta-alueensa uudistamisprosessin, joka rakennettiin maankäyttö- ja rakennuslain velvoitteita huomattavasti syvällisemmälle kuntalaisosallistumiselle (esim. Karppi & Takala 2008). Vuodesta 2010 alkaen prosessilla on ollut myös erityinen kansainvälinen tavoite tuottaa hyviä paikallisen yhdyskuntakehittämisen käytäntöjä, hyödynnettäväksi myös muualla maailmassa.

Kehittämisprosessissa on kyse joukosta erikoistuneita mutta toisiinsa kytkeytyneitä toimintoja paikallisesti merkittävän muutoksen toteuttamiseksi. Sitä on viemässä läpi asialleen omistautunut visiotiimi, joka hyödyntää laajempien toimijaryhmien, viime kädessä kaikkien kehittämiskysymyksistä kiinnostuneiden, osaamista ja luovuutta (ks. Karppi & Palander 2013). Tältä osin prosessi on hyvä esimerkki käyttäjä-, sidosryhmä- tai yhteisökeskeisestä tavasta luoda ja hallita usein kompleksisia tietoperustoja, joita voidaan hyödyntää innovaatio- ja kehittämistyössä. Tällaiselle yhteisöperustaiselle toiminnalle on löydettävissä hyviä perusteita. Kehittämisote pohjautuu yhteistä kehittämistavoitetta määrittämään pyrkivään toimijayhteisöön, sen hallussa olevaan tietämykseen ja ymmärrykseen paikallisesti erityisistä kontekstitekijöistä. Sellaisella voidaan odottaa saavutettavan yhteisön tarpeisiin erityisen hyvin ja mielekkäästi kohdistuvia tuloksia. Vastaavan kaltaisin prosessein on synnytetty Kulosaari noin sata vuotta sitten ja Tapiola 1950-luvulla.

Ei niin paljon hyvää ettei jotakin huonoakin. Laajastakin osallistumisesta voimansa ottava prosessi edellyttää kehittämistyön vahvaa asiantuntijoista koostuvan toimeenpanoelimen johtamista. Siksi se altistuu helposti tavanomaisille ryhmäajattelun ongelmille. Toinen tällaisen työotteen sisältämä riski on vahva situationaalinen vinouma. Kaikki mikä on onnistuttu saavuttamaan paikallisesti spesifien kontekstien mahdollistamana, voi jäädä näiden kontekstien vahvistamien systeemirajojen vangiksi. Samalla kun tämä ongelma nousee selvästi toiminnan paikallisista erityispiirteistä, se myös heijastaa merkittävää piirrettä käytännön kokemuksiin perustuvasta oppimisesta ja siitä erityisestä tietoperustasta, jota tällaisen oppimisen kautta voidaan synnyttää. Uusi tietoperusta (ja mahdollisesti uudet tietämisen *muodot*) on voitava sisällyttää aiemmasta tai toisinaan jopa ”valmiiksi” uskotusta tietopohjasta (Barthes 1966/1987) koostuvaan viitekehukseen, jos sen vaikuttavuus halutaan maksimoida. Siihen myös laajempi toimijayhteisö nojautuu arvioidessaan uusien saavutusten soveltuvuutta (joskus ehkä jopa soveliaisuutta) tunnistamiensa ongelmien ratkomiseen.

Joidenkin aiemmasta tutkimuksesta nousevien havaintojen pohjalta (esim. Karppi & Rantalahti 2009) voidaan otaksua, että erityinen yhteiskehittämis- tai jopa jonkinlainen yhteisregulaatioprosessi voisi toimia välittäjänä edellä kuvatun kaltaisen visionääritiimin edustaman situationaalisen tiedon (tai kontekstietiiikan) ja universaalimpien käytäntöjen välillä. On kuitenkin varsin epätodennäköistä, että tällainen välittyminen olisi automaattista – tai ”evidenssivetoista”, seurausta visionäärien tai heidän menestyksekkyytensä mahdollistavien kehittämisalustojen nauttimasta maineesta. Sen sijaan on oleellista, että keskeiset portinvartijatahot, jotka mahdollistavat käytäntöjen institutionalisoitumisen universaaleiksi, kyetään tekemään tietoisiksi asioista, joissa paikallisista kokemuksista voidaan oppia ja hyödyntää tulevaisuuden sääntelyssä. Joissakin tapauksissa tällainen tilanteiden ja tapauksien tunnistaminen pitäisi voida ulottaa jopa yksittäisten tapausten erityisiin, kontekstisidonnaisiin piirteisiin. Sen, että asioita tapahtuu toimijoiden konkreettisen tekemisen tuloksena, ei pitäisi säilyttää sääntelijää vaan pikemminkin rohkaista tätä.

Asetelma ei tietenkään ole näin yksioikoinen. Oikeusvaltiossa sääntely tapahtuu monipuolisten asiantuntijakuulemisten kautta, mikä avaa käytännön kokemuksille pääsyn säädösvalmisteluun. Toisaalta taas lainsäätäjä kykenee reagoimaan verraten nopeasti uusiin teknologisiin edistysaskeleisiin, mitä kuvaa hyvin touko-kesäkuun 2014 vaihteessa uutisoitu tavoite poistaa vuoden loppuun mennessä lainsäädännölliset esteet autonomisten, siis kuljettajattomien kulkuneuvojen tulemiselta yleiseen liikenteeseen (esim. Liimatainen 2014). Entä kun vallitsevaan sääntely-ympäristöön tarvittava poikkeama (1) tapahtuu maantieteellisesti pienellä alueella sekä (2) vahvasti säännellyssä ja vakiintuneiden teollisten intressien värityksessä toimintaympäristössä, (3) on selvästi kokeiluluontoinen ja (4) sisältämiensä teollisten innovaatioiden suhteen pikemminkin olemassa olevan arkailematonta kombinointia kuin laboratorion kentalle vyörytettävää teknologiaa? Palaamme Lempäälään.

Tila kontainerina – konkreettisesti, kerrankin!

Vuonna 2011 Lempäälän kehittäjätiimille esiteltiin edellä kuvatun kaltaista kokeilua. Tampereella sijaitseva Suomen lasinjalostus Oy -niminen yritys oli perustanut erityisen sosiaalista mediaa hyödyntävän kehittämisprojektin, jonka puitteissa se pyrki rakentamaan uusiokäyttöön otettavia materiaaleja käyttäen ympäristöystävällisen ja energiatehokkaan pientalon (Ekotaloprojekti 2012). Hankkeen kehittämiseen osallistui rakennesuunnittelun ja taloteknisten järjestelmien osajia sekä rakentamishankkeessa käytettäviä materiaaleja ja teknisiä ratkaisuja tuottavia yrityksiä. Kohteelle oli tontti Lempäälässä, jonne prototyyppiversio oli tarkoitettu rakennettavaksi. Toimivan prototyypin rakentaminen on ensiarvoisen tärkeää kehittämisprojekti, jossa tähdätään vakiintuneista tuotteista tai toimintamuodoista radikaalisti poikkeavaan ratkaisuun. Toimiva kokonaisuus tarjoaa konkreettisemmän testialustan kuin pelkkä teoreettinen tai osajärjestelmä kerrallaan laboratoriotestattavissa oleva malli. Suunnittelukeskustelussa puhutaan suunnittelemisesta esineillä, *planning with things* (ks. Beauregard 2012).

Koetalon raaka-aineina oli mahdollista käyttää perinteisistä talonrakennusprojekteista runsaasti ylijäävää tasolasia, joka jatkojalostettaisiin yrityksen

itsensä kehittämällä tekniikalla. Lasit kiinnitettäisiin runkoon, joka olisi niin ikään teollisuudesta kierrätettyä metallirakennetta. Lopulta lasikehän sisään sijoitettaisiin edelleen käytöstä poistettuihin merikontteihin rakennettava asuinrakennus, jonka pihapiiriin pystyttäisiin tuottamaan suojaavan lasikehän ansiosta ympäri vuoden miellyttävä ilmasto⁵. Hankkeelle annettiin vetoava nimi Ekotalo, ja ekologisuus olikin eri tavoin läsnä hanketta visioitaessa. Lasikehä mahdollistaisi asumisen entistä paremman energiatehokkuuden. Lisäksi kontit ja kehikko olisivat helposti purettavissa ja siirrettävissä toiseen kohteeseen, mikä lisäisi asuinympäristöjen kierrätettävyyteen uuden ulottuvuuden. Teräskontti jäykkänä itsekantavana rakenteena ei edellyttäisi samalla tavoin mittavia ja tontin maaperään puuttuvia perustustöitä kuin perinteinen rakennus. Toki monet asumiseen ja rakentamiseen kytkeytyvät näkemykset ja käytännöt pitäisi varautua ajattelemaan uudella tavoin.

Merikontteja, kirjaimellisestikin siis kontainereita, kierrätetään paljon. Niistä on tehty erilaisia pop-up myyntitiloja, kioskeja ja muita ei-asumiskäyttöön suunniteltuja rakennuksia. Näin niiden elinkaari jatkuu tavalla, joka palvelee yhdyskuntien nopeita muutoksia. Maailmalla, esimerkiksi Hollannissa, kontteihin on tehty myös opiskelija-asuntokomplekseja ja Britanniaan väliaikaiseksi tarkoitettuja asuntoja kodittomille (Rippingale 2014). Suomesakin tällainen muutokäyttö olisi periaatteessa mahdollinen. Tällöin on tosin huomioitava pohjoisen ilmaston asettamat vaatimukset erityisesti lämpöeristykselle. Uudisrakentamisen energiatehokkuutta koskevat normit ovat osa rakentamista ohjaavaa lainsäädäntöä, minkä lisäksi rakennusteollisuudella on omat vakiintuneet standardiratkaisunsa menettelyistä, joilla normin mukainen tehokkuus saavutetaan. Kaavoituksen ja rakentamisen käytännön toteuttajina kunnat puolestaan ovat avainasemassa tehtäessä päätöksiä siitä, mikä ja millainen rakentaminen on normien kannalta hyväksyttävää.

Edustavatko uusiokäyttöön otettavat materiaalit uudisrakentamista? Ilmeisesti näin on, koska rakentamista sääntelevä normisto ei tunne mahdollisuutta, että muilla elämänalueilla täysin palvelleet materiaalit muuttaisivat radikaalisti muotoaan ja jatkaisivat elämäänsä ihmisasumuksena. Näinhän

5 Kansainvälisiä kokemuksia lasikehien sisään rakentamisesta toki on. Ne edustavat kuitenkin tyypillisesti arkkitehtuuridesignia eivätkä välttämättä tähtää rakentamisen edullisuuteen, kierrätettävyyteen tai hiilijalanjäljen pienentämiseen.

ajateltaessa astuisimme juuri sille vierauden alueelle josta alun karttahaarjoituksessa lähdimme liikkeelle. Useimmille muille kuin rakentamiseen ja asumiseen uudenslaisia käytäntöjä tavoitteleville visionääreille on helpompaa ja riskittömämpää pakottaa uutta lähestymistapaa edustava malli muottiin, joka on turvallinen ja tunnistettava. Siinä uudisrakennuksen tekemistä rajaavat joka puolelta normit ja standardit. Siinä määrätään millaiset rakenteet ovat sallittuja ja millaisia toimintoja (esimerkiksi asuminen) kussakin on lupa harjoittaa. Se että näiden normien ja standardien tunnollinen noudattaminen tai *hyvä rakentamistapa* on nostanut rakennushomeen ajoittain jopa kiihkeän eduskuntakeskustelun kohteeksi (vrt. Reijula ym. 2012), ei anna esimerkiksi paikallisille rakennusvalvonnasta vastaaville viranhaltijoille lupaa sallia vaihtoehtoisten ratkaisujen tavoittelua.

Mitä tämä sitten tarkoitti Lempäälän esimerkkitapauksessa? Ekotalo-hankkeen valmistelijoiden mukaan koetalo olisi voimassa olevien säädösten mukaan ollut mahdollista valmistaa käyttämällä merikontteja asumisyksikön perusratkaisuna. Lasikehänkin olisi saanut rakentaa kontin ympärille siten, että alkuperäistä konstruktiota olisi hiukan muutettu. Ensinnäkin asumiskäyttöön tarkoitettuna kontin olisi *itsessään* ollut täytettävä kaikki uudisrakennukselle asetettavat energia- ja muut vaatimukset. Tämä olisi merkinnyt konttien eristämistä kuten mikä hyvänsä sellaisenaan pohjoisen ilmanalan ja luonnonvoimien armoilla oleva yksittäinen rakennus. Toiseksi kontin muuntaminen käytettäväksi asuinrakennuksena olisi edellyttänyt koneellista ilmanvaihtoa varjelemaan rakenteet kosteushaitoilta ja niitä seuraavilta sisäilmaongelmilta. Kolmanneksi ilmanvaihdon olisi pitänyt sijaita rakennuksen sellaisella seinustalla, joka on kosketuksessa vapaaseen ulkoilmaan, ei siis lasikehän rajaamaan rakennusta ympäröivään ilmatilaan. Näiden normit täyttävien muutosten jälkeen prototyyppi olisi lakannut olemasta kaikkea sitä mitä alkuperäisellä visiolla haettiin.

Asukkaiden terveyttä ja hyvää asuinympäristöä turvaamaan tarkoitettu säännöstö tuotti näin ollen konglomeraatin, joka koostui kahdesta *osittain sisäkkäisestä* elementistä, lasikehästä ja kontista. Sellainen käytännön tilanteessa ja kerrankin konkreettisesti ymmärrettävissä olevassa situationaalisessa kehikossa tapahtuva kokeilu, jossa olisi testattu yhtäältä lasikehän tarjoamaa vo-

lyymiä sisäilman laadun ylläpitoon ja toisaalta sen eristävää vaikutusta energia-
tehokkuuden parantamiseen, ei käynyt päinsä. Tarve pitäytyä totunnaisissa ja
rakentamisen normeiksi kirjatuihin ratkaisuihin voitti jopa yksittäisen kokeilun
tasolla tarpeen hahmottaa uusia ratkaisuja. Rationaaliseksi rakennettu rauta-
häkki asetti rajat hyväksyttävissä olevalle innovatiivisuudelle.

Mitä opimme vai opimmeko mitään?

On ilmeistä, että käytännön kokemusten välittämisessä (tässä tapauksessa
rakentamista koskevaan) sääntelyyn on merkittävä portinvartijaongelma. Mi-
käli uutta sääntelyä synnytetessä käytetään lähinnä suurten ja vakiintuneiden
korporatiivisten toimijoiden tuottamia tilannekuvia, asettuvat ne helposti
noudattelemaan korporatiivisen kerrostuman muodostamia, aiempaan sääntelyyn
mukautuneita käsityksiä. Tila näistä käsityksistä poikkeaville innovatiivisille
avauksille jää väistämättä rajalliseksi. Jokaista yksittäistä poikkeamaa
vakiintuneisiin standardiratkaisuihin nähden ei luonnollisesti ole mahdollista
huomioida. Kyse on pikemminkin siitä, millaisina kokemuksen ääntä edustavina
toimijoina standardiratkaisuista poikkeavat toimijat pitäisi pystyä näkemään.

Rautahäkki-ajatteluun on sopinut hyvin, että erilaiset, itsellensä tärkeitä
tavoitteita edistämään pyrkivät toimijat ja näille ominaiset intentiot ymmärretään
omanvoitontavoitteluun viittaavien käsitteiden kautta. Sen sijaan julkisten,
yhteistä etua ajavien toimijoiden on oletettu asettavan omaa toimintaansa
koskevia standardeja, jollaisia ei edellytetä yksityisiltä, omaa tai omistajiensa
etua ajavilta toimijoilta. Tämä oletus on tehty riippumatta siitä, puhutaanko
kaupunkitilan suunnittelusta tai muusta julkisen intressin alaisesta toiminnasta.
(Hoekveld & Needham 2013, 1641; vrt. Weber 1992, 149.) Se että yksityisen
toimijan voitaisiin nähdä tavoittelevan omalla toiminnallaan julkisen edun
edistämistä, edellyttäisi ainakin jossakin määrin rautahäkin murtumista ja
uudenlaisen yhteispeliasetelman jäsentymistä.

Tässä tekstissä tarkastellun Lempäälä-tapauksen tekee kokonaisuudessaan
kiinnostavaksi se, että siinä on mukana suuri määrä yksityisen sektorin toimijoita,
jotka ovat pitkällisen havainnoinnin perusteella osoittaneet kantavansa

erityistä huolta kehittämisen kohteena olevan *yhdyskuntakokonaisuuden* rakentumisesta. Tällainen rautahäkin olemassaolon reunaehdoista piittaamaton eetos on ihmetyttänyt itseäni kaikki ne vuodet, jotka olen prosessia tutkijan ominaisuudessa seurannut. Vuosien mittaan visioiryhmän vakuuttuneisuus pikkukaupunkimaisen keskustakokonaisuuden ja sellaisen tavoittelun merkittävyydestä yksittäisten rakentamiskohteiden tuottamisen sijasta on juurtunut yhä useampiin Lempäälän julkista kehittämispoliittikkaa muotoileviin päätöksentekijöihin. Eri toimijoiden roolit ovat sekoittuneet hedelmällisellä tavalla. Prosessin konkreettinen toteutus näyttää aikanaan, kypsyvätkö hedelmät nautittaviksi.

Yksittäisten tapausten perusteella ei kannatakaan julistaa uutta, yhdyskuntien kehittämisen saralla näkyväksi tulevaa yhteissäätelyn aikaa alkaneeksi, ei edes paikallisesti. Erityislaatuisten tulosten saavuttaminen edellyttää erityislaatuista päätösten tekemisen olosuhteita. Eräs niistä on korkea luottamuksen ja kommunikoinnin taso edustuksellisten päätöksentekojen, viranhaltijaorganisaation ja ulkoisten, kunnan organisaatiosta muodollisesti irrallaan olevien toimijoiden kesken. Tämäkin on pikemminkin välttämätön kuin riittävä ehto totunnaisten toimintatapojen murtamiselle: monet eri toimijoiden yhteistoimintaa sääntelevät, niin mahdollistavat kuin estävätkin mekanismit on johdettu niille tarkat rajat asettavasta erityislainsäädännöstä.

Edellä esitetty voi johtaa erikoislaatuisiin tilanteisiin. Yksityiset visionäärit ja kunnan edustuksellisten päätöksentekojen edustajat saattavat yhdessä paikantaa tarpeita ja tilaisuuksia mahdollisesti hyvinkin kokeilemisen arvoisille ratkaisuille. Näitä oivalluksia kunnan virkavastuulla toimivat erityislainsäädännön toteutumisen valvojat saattavat puolestaan joutua tyrmäämään. Onkin ilmeistä, että tässä tekstissä sivutun lasikehä- ja konttirakentamiskohteen kaltaisen prosessin käynnistyminen edellyttää vähintäänkin ministeriötasoisista lupaa poiketa voimassaolevan lainsäädännön noudattamisesta. Näin voidaan mahdollisesti tehdä kokeiluluontoisesti, tilapäisesti ja rajatun alueen piirissä. Paikallistason hyvän rakentamistavan valvontaelimet eivät voi tällaiseen omaan lukuunsa ryhtyä.

Tilausta on myös riippumattoman tutkimuksen tuloksille ja niiden hyödyntämiselle – ei välttämättä aseteltaessa rakentamisen säädöksiä ja standar-

deja, vaan tuotettaessa ja lujitettaessa ymmärrystä erilaisten kokeilujen tarpeellisuudesta ja niillä saavutettavissa olevista hyödyistä. Tutkimus voi myös laajentaa merkittävästi säädösvalmistelussa käytettävissä olevaa kansainvälistä kokemuserustaa. Näin tarinamme ympyrä sulkeutuu myös käytännöiltään tuttujen ja vähemmän tuttujen alueiden ja niiden tarjoaman kokemuserustan osalta. Ovathan näet innovaatiot avoimia, rakentavathan eri puolilla maailmaa löydetyt ratkaisut ihmiskunnan yhteistä kokemuspääomaa ja onhan postmoderni aika murtautunut omasta rationaalisuudestaan vakuuttuneen rautahäkin. Onhan?

Lähteet

- Anderson, Benedict (2007). *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua* (alkuperäisteos *Imagined communities – reflections on the origin and spread of nationalism*, 1983). Tampere: Vastapaino.
- Barthes, Roland (1987). *Criticism and truth* (alkuperäisteos *Critique et vérité*, 1966). London: Continuum.
- Beauregard, Robert A. (2012). Planning with things. *Journal of Planning Education and Research*, 32(2), 182–190.
- Cooper, Melinda (2008). *Life as surplus: biotechnology and capitalism in the neoliberal era*. Seattle: University of Washington Press.
- Ekotaloprojekti. (2012). <http://www.ekotaloprojekti.fi/>
- Hoekveld, Gerard & Needham, Barry (2013). Planning practice between ethics and the power game: Making and applying an ethical code for planning agencies. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37 (5), 1638–1653.
- Karppi, Ilari (2012). Open innovations and living labs: Promises or challenges to regional renewal. *European Spatial Research and Policy*, 19 (2), 65–86.
- Karppi, Ilari & Haveri, Arto (2009). ‘Publicity’: policy push in the age of privatisation. *The Service Industries Journal*, 29 (4), 491–502.
- Karppi, Ilari & Palander, Timo (2013). Luovaa yhdyskuntakehittämistä Hääkiven tulevaisuuslaboratoriossa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, 41 (4), 454–466.
- Karppi, Ilari & Rantalahti, Elina (2009). From soft to reflexively binding regulation: International environmental regulation in transformation. Teoksessa Jukka Kultalahti & Ilari Karppi & Olli Kultalahti & Enrico Todisco (toim.) *Globalisation: Challenges to research and governance*. Helsinki: East West Books, 35–61.

- Karppi, Ilari & Takala, Anu (2008). Overwhelmed by globalisation? Revival of a small town central business district and the sense of locality. *European Spatial Research and Policy*, 15 (2), 39–54.
- Katz, Bruce & Wagner, Julie (2014). *The rise of innovation districts: A new geography of innovation in America*. Metropolitan policy program at Brookings, May 2014. Washington, D.C.: Brookings.
- Kultalahti, Jukka & Karppi, Ilari & Kultalahti, Olli & Todisco, Enrico (2009). *Globalisation: Challenge to research and governance*. Helsinki: East-West Books.
- Lakoff, George & Johanson, Mark (2003). *Metaphors we live by. With a new afterword*. Chicago: Chicago University Press.
- Liimatainen, Karoliina (2014). Robottiautot kurvaamassa Suomen teille ensi vuonna. Kauppalehti 21.5.2014. <http://www.kauppalehti.fi/auto/uutiset/robottiautot+kurvaamassa+suomen+teille+ensi+vuonna/201405683583>.
- Massey, Doreen (2010). Is the world getting larger or smaller? *Open Democracy*. https://www.opendemocracy.net/globalization-vision_reflections/world_small_4354.jsp.
- Peirce, Charles S. (2001). *Jobdatus tieteen logikkaan. Ja muita kirjoituksia*. (In English: Introduction to the logic of science, and other writings. Valikoinut ja suomentanut Markus Lång.) Tampere: Vastapaino.
- Reijula, Kari & Ahonen, Guy & Alenius, Harri & Holopainen, Rauno & Lappalainen, Sanna & Palomäki, Eero & Reiman, Marjut (2012). *Rakennusten kusteus- ja homeongelmat*. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2012. Helsinki.
- Rippingale, James (2014). Sneaking Into Brighton's New Homeless Shipping Container Ghetto. *Vice*, 9.5.2014. http://www.vice.com/en_uk/read/i-spent-the-night-in-brightons-homeless-shipping-container-housing-project?utm_source=vicetwitteruk
- Sanderson, Eric (2010). *Mannahatta. A natural history of New York City*. New York: Abrams Books.
- Sikka, Tina (2008). Pragmatics, poststructuralism, and hermeneutics: an examination of discursive-consensus formation and its ethical implications. *Journal of Pragmatics*, 40 (2008), 227–243.
- Smith, Dorothy E. (2006). Introduction. Teoksessa D.E. Smith (toim.) *Institutional ethnography as practice*. Lanham MD: Rowman & Littlefield, 1–11.
- Vajdová, Libusa & Gáfrík, Róbert (eds) (2010). 'New imagined communities'. *Identity making in Eastern and South-Eastern Europe*. Bratislava: Kalligram & Ústav Svetovej Literatúry, SAV.
- Vartola, Juha (2013). Byrokraatia modernin hallinnan muotona. Teoksessa I. Karppi (toim.) *Governance. Hallintaa uusin muotoiluin*. Tampere: Tampereen yliopisto, johtamiskorkeakoulu, 1–26.

- Virilio, Paul (2007). *The original accident* (alkuperäisteos L'accident originel, 2005).
Cambridge: Polity.
- Weber, Max (1992). *Kaupunki* (alkuperäisteos Die Stadt, 1921). Tampere: Vastapaino.